

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol.4 1/2015

© Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2015/6/honkasalo_yksi_vai_monta.pdf

Yksi vai monta valkoisen miehen itsemurhaa?

Marja-Liisa Honkasalo

Itsemurha on kiistelty aihe yhteiskunnallisessa keskustelussa. Se latautuu usein moraalisesti dikotomiselle asteikolle, jonka toista ääripäätä kuvaa vastuu ja toista vastuuttomuus. Moraalisen asteikon voi asettaa päällekkäin muiden, myös tutkimuksessa käytettävien dikotomioiden kanssa. Toisessa ääripäässä voi olla rationaalinen toimija, toisessa puolestaan rationaalisuudeltaan luhistunut ja psyykkisesti sairas henkilö: aito toimija versus toimijuutensa menettänyt henkilö. Suomessa, samoin kuin länsimaisessa keskustelussa laajemmaltikin, kysytään onko itsemurhan tekijä vastuussa teostaan vai onko hänen psyykinen sairautensa – erityisesti masennus – mahdollisesti ajanut hänet itsetuhoon. Vastauksia etsitään jälkimmäisen vaihtoehdon piiristä, koska itsemurhasta on kiinnostavalla tavalla tullut viime vuosikymmenten aikana mielenterveyden häiriöiden – siis psykiatrian alaan kuuluva asia.¹ Modernin länsimaisen yhteiskunnan keskeinen itsemurhaa ja itsetuhoa jäsentävä diskurssi on psykiatrinen. Tämä tarkoittaa sitä, että itsemurhaa selitetään patologisena ja yksilön mielensisäiseen piiriin kuuluvana ongelmana sekä länsimaisissa valtakulttuureissa että niiden pohjalle rakentuvissa ammatillisissa yhteyksissä myös Euroopan ulkopuolisissa maissa.

Tutkimuksenkin piirissä vallitsee metodologisesti jännitteinen, kaksinainen tapa ajatella itsemurhaa. Post-sekulaariksi (Nynäs et al. 2012) muuttuneessa yhteiskunnassa synnin tai taburikkomuksen kautta itsemurhaa selittää enää harva. Suomessa 1990-luvulta lähtien itsemurhaa on alettu pitää luontaisesti mielenterveyden häiriöiden piiriin kuuluvana kansanterveysilmiönä. Siirtymää edelsi laaja itsemurhien syitä ja ehkäistävyyttä selvittänyt Itsemurhien ehkäisyprojekti (Lönnqvist 1988; Lönnqvist et al. 1993). Tutkimushanke perustui WHO:n ‘Terveyttä kaikille 2000’ -ohjelmaan, eli pitkän aikavälin terveysstrategiaan, jonka puitteissa itsemurha määriteltiin Suomessa kansanterveysongelmaksi (Upanne et al. 1991, 1–2). Itsemurhan kansanterveydellistä relevanssia puolestaan perusteli Suomen eurooppalaisessa mittasuhteissa korkea miesten itsemurhakuolleisuus sekä erityinen huoli nuorten, alle 35-vuotiaiden miesten

¹ Asiantilaa kuvaa havainnollisesti Duodecimin Käypä hoito -suosituksissakin esiintyvä näkemys itsemurhan ja masennuksen välisestä suhteesta. Sen mukaisesti kaikista itsemurhista Suomessa kaksi kolmasosaa liittyy masennukseen, mikä merkitsee 600–700 itsemurhaa vuodessa. Aho et al. 2009. Ks. myös Lönnqvist 1988; Lönnqvist et al. 1993.

itsemurhakuolleisuudesta (Lönngqvist, *ibid.*). Huolipuhe on ollut tehokas vipusin erilaisten ihmiselämään kuuluvien asioiden ja ongelmien yhteiskunnallisessa muotoilussa hallinnan kohteiksi (Hacking 2009; ks. Ojajärvi 2015). Laajassa hankkeen yhteenvedossa todettiin, että masennuksen tunnistaminen ja psykiatrisen hoidon kehittäminen ovat keskeisimpiä haasteita itsemurhien ehkäisyssä ja että psykiatrisella erikoissairaanhoidolla tulee olla tässä tehtävässä keskeinen vastuu (Upanne et al. 1991, 32, 60).² Itsetuhoa selittäviä yksilötasoisia psykiatrisia teorioita on runsaasti, ja valaisen tässä artikkelissa osaa niistä.

Toisen selittävän, yhteiskuntatieteellisen diskurssin alkuperä on jäljitettävissä Emile Durkheimin (1897/1985) varhaiseen tutkimukseen. Durkheimin ajatusta itsemurhasta jäsentävät yhteiskunnalliset seikat, erityisesti sen sosiaalisen siteen luonne, joka kulloinkin vallitsee yksilön ja yhteiskunnan välillä. Itsemurha kuvaa Durkheimin teoriassa sen suhteen laatua, jolla ihminen on kiinnittynyt yhteiskuntaan. Tutkimuksessaan hän määrittelee itsemurhan sosiaaliksi faktaksi, johon vaikuttavat erilaiset yhteiskunnalliset ja yksilölliset tekijät. Yhteiskuntatieteellinen itsemurhatutkimus on Durkheimin päivistä muuttunut, ja nykyisellään se on suuntautunut riskitekijöiden selvittämiseen (ks. Mäki 2010). Itsemurhan selittäminen perustuu riskinäkökulmaan ja epidemiologiseen tutkimusasetelmaan, jossa itsemurhan esiintyvyyttä väestössä – edelleen käsitteellisesti yhtä ja kaikille samaa – selitetään perhesuhteiden, talouden tai esimerkiksi sosiaalisen liikkuvuuden näkökulmasta. Niinpä suomalaista itsemurhaa selittävinä riskitekijöinä on pidetty ainakin seuraavia: miessukupuoli, avioero, leskeys, heikko koulutustaso, masennus ja matala sosioekonominen asema. (Lönngqvist 2005). Riskitekijät ovat tilastollisia, vaaran todennäköisyyttä kuvaavia muuttujia. Se, mitä esimerkiksi mieheys, maskuliinisuus tai valkoinen ihonväri voi kulloinkin merkitä ja mitä sosiaalisten suhteiden luonteeseen kuuluu, jää riskitekijätutkimuksessa käsitteellisesti avaamatta.

Kulttuurintutkimuksen kannalta on kiinnostavaa, että kummassakin nykydiskurssissa rakennetaan oletusta itsemurhasta lähtökohtaisesti yhtenä, universaalina ja patologisena ilmiönä. On tapahtunut siis merkittävä käsitteellinen muutos verrattuna useisiin historiallisiin keskusteluihin itsemurhan luonteesta, samoin kuin esimerkiksi filosofian ja etiikan piirissä käytyihin keskusteluihin itsemurhasta suhteessa siihen, onko elämä elämisen arvoista tai onko se vapaan ihmisen teko (esim. Kilpeläinen 2012, 12–14).

Mitä sanomista itsemurhasta nykyculttuurin tutkijalla voi olla? Tässä katsauksessa valotan etnografisen kulttuurintutkimuksen tekijänä kysymystä kahdella eri tasolla. Ensinnä tarkastelen kysymystä itsemurhan käsitteen näkökulmasta. Kysyn, millaisen kulttuurisen oletuksen itsemurhan käsite sisältää sen tekijästä, sekä miten ja millaisiin tutkimusaineistoihin perustuen tämä käsite on muovautunut. Toiseksi kysyn, miten itsemurhan ja kulttuurin välistä suhdetta on tutkittu, mitä ei ole tutkittu ja mitä katveeseen jäänyt voisi merkitä itsemurhan ymmärtämisen kannalta.

Mitä itsemurha on?

Maailman Terveysjärjestön WHO:n mukaan itsemurhaksi katsotaan teko, joka on intentionaalinen ja tekijän itsensä päätöksenteon seurausta. Määritelmässä itsemurha on “an act with fatal outcome, which was deliberately initiated and

² Itsemurhien ehkäisyprojektin tulosten ja johtopäätösten arvioinnissa on kiinnitetty huomiota mielenterveysalan ja psykiatrian piirissä toimineiden tutkijoiden merkittävään rooliin aineistonkerääjinä sekä ennaltaehkäisyn implementaation suorittajina ja arvioitsijoina. Ks. myös Upanne et al. 1999.

performed by the deceased, in the knowledge or expectation of its fatal outcome, and through which the deceased aimed at realizing changes he/she desired” (Bille-Brahe 1998, 3).

Määritelmä on varsin yksiselitteinen ja rajaa teon toimijan intentionaalisuuden piiriin. Toimijalla on syy tavoitteelliseen tekoonsa. Määritelmä on käytössä kansainvälisessä kuolemansyyluokituksessa ja siihen perustuu itsemurhan kategorisaatio tilastollisessa tutkimuksessa.

WHO:n määrittelemä käsite virittää kulttuurintutkijalle kysymyksiä eri lähtökohdista. Miten intentionaalisuuden voi arvioida ja miten sen voi tehdä jälkepäin, tekijää kuulematta? Missä määrin ja miten arvioiden teko on ollut tarkoituksellinen? Entä kaikki ne itsemurhaksi luokitellut teot, joita motivoi uhri ja uhraaminen esimerkiksi uskonnon, aatteen tai yhteiskunnan puolesta? Tiedetään, ettei itsemurhan tavoitteena ole aina kuolema – se voi olla myös äärimmäinen hätähuuto. Mikä näiden hätähuutojen tarkoitus on? Entä liialliseen alkoholinkäyttöön liittyvät itsemurhat – tai tapaturmat? Miten niiden tarkoituksellisuutta voidaan arvioida? Käytössä oleva itsemurhan käsite ei sisällä suhteita toisiin ihmisiin tai yhteiskuntaan vaan ikään kuin olettaa toimijan elävän niistä vapaassa tilassa. Näin ei kuitenkaan ole. Tämä on ilmeistä kun pohditaan esimerkiksi itsemurhan ja samanaikaisesti toisiin kohdistuvan väkivallanteon merkitystä. Viimeaikaisessa keskustelussa poliittiset itsemurhat kuten itsemurhapommitukset sekä erityisesti ns. “laajennetut itsemurhat”, joissa tekijä riistää myös jonkun muun kuin itsensä hengen, herättävät useita käsitteellisiä kysymyksiä teon tarkoituksellisuuden, uhrin sekä sosiaalisten, historiallisten ja kulttuuristen siteiden merkityksestä. Poliittisten väkivallantekojen osalta käydään vilkasta keskustelua (ks. esim. Dahlgren 2014). Kysytään myös, millä tavoin perheen surmaaminen yhdessä oman itsemurhan kanssa on nimenomaan itsemurha. Miksi se ei olisi murha?

Ei voida väittää että itsemurha olisi ilmiö, joka on kaikille sama. Itsemurhat vaihtelevat väestöjen ja kulttuurien välillä. Esimerkiksi Euroopassa on vakiintuneita “itsemurhavyöhykkeitä” (suicide belts), jotka kattavat maita Unkarista Baltian kautta Venäjälle, Suomi mukaan kuuluu. Etelä-Euroopassa on tunnetusti vähän itsemurhia, samoin kuin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Uskonnolla on vaikutusta itsemurhien esiintyvyyteen: tiedetään että esimerkiksi katolisissa ja islamilaisissa maissa on huomattavasti vähemmän itsemurhia kuin läntisissä sekulaareissa yhteiskunnissa.³ (Wasserman 2009; Praag 2009; WHO 2015.) Keskeinen ja yleisesti tunnettu ero on sukupuolten välillä. Itsemurha on miehinen ilmiö kaikissa maailman maissa Etelä-Aasian maita kuten Sri Lankaa ja Kiinan joitain osia lukuunottamatta (esim. Wu 2008). Nämä ovat kulttuurintutkijalle kiinnostavia maamerkkejä. Edelleenkin kulttuurienvälisiä kysymyksiä on vain niukasti tutkittu suhteessa itsemurhatutkimuksen valtavirtoihin (esim. Wasserman ja Wasserman 2009). Itsemurhaa ilmiönä kuvaavat käsitykset perustuvat useimmiten valkoisen, keskiluokkaisen miehen itsemurhaan. Tälle tiedolle perustuu myös valtaosa preventio-ohjelmista.

Tiedämme paljon siitä, miten itsemurhaa on selitetty erilaisilla henkilökohtaisilla ja väestöllisillä tekijöillä. Sen sijaan on vain niukasti tietoa siitä, miten kulttuureita tai kulttuurisia käytäntöjä voisi ymmärtää itsemurhakuolleisuuden kautta. Mitä suomalainen korkea itsemurhakuolleisuus kertoo suomalaisista kulttuurisista käytännöistä? Mitä se kertoo miehenä olemisesta Suomessa? Tai väkivaltaisuudesta yleisemmin?

³ Tähän seikkaan vaikuttavat tilastointikäytännöt ja erityisesti katolilaisten ja islamilaisten maiden erilaiset käytännöt mm. sen osalta, miten kuolemantapauksia kategorisoidaan itsemurhiksi (esim. UN 1996). Uskonnollisuuden ja itsemurhien välinen suhde kaipaavaa syventävää tutkimusta, ks. Wasserman 2009; Praag 2009). Itsemurhavyöhykkeistä ks. WHO 2015.

Itsemurha ja valta

Perhe- ja läheissuhteet ovat olleet keskiössä lukuisissa itsemurhaa selittäviä tekijöitä käsittelevissä tilastollisissa ja psykologisissa tutkimuksissa. Tulosten mukaan rikkoontunut parisuhde tai puolison kuolema ovat merkittäviä itsemurhakuolleisuuden selittäjiä, sen “riskitekijöitä” (Lönnvist et al. 1993). Kuten itsemurha, myös perhe- ja läheissuhde ovat tutkimuksessa muuttujan roolissa olevia tekijöitä, vailla sisällön tai vuorovaikutuksen avaamista. Kuitenkin ne antavat kuvan läheissuhteiden merkityksestä ihmisille, samoin kuin suhteisuudesta ja muista riippuvaisuuksista, joita WHO:n luonnehtimalla tarkoituksellisen teon tekijällä elämässään kulloinkin on.

Itsemurhien ja sosiaalisen eriarvoisuuden välinen suhde on tullut tutkimuksen kohteeksi viime vuosikymmenen aikana. Uraauurtavassa tutkimuksessaan Netta Mäki (2010) on selvittänyt suomalaisen korkean itsemurhakuolleisuuden olosuhteissa vallitsevia sosioekonomista eroja. Hänen aineistonaan oli itsemurhakuolleisuus vuoden 1971 jälkeen. Miesten itsemurhakuolleisuus oli tuona aikana Euroopan korkeimpia, mutta se sisälsi myös vaihteluita. Erityisesti 1980-luvun lopulla keski-ikäisten miesten itsemurhakuolleisuus nousi korkeisiin lukemiin, jopa viiteenkymmeneen sataa tuhatta itsemurhan tehnyttä kohti. Ilmiö aiheutti huolta, ja viritti itsemurhien ehkäisyä tutkivan laajan hankkeen ja kansallisen ohjelman. Vastaavana aikana naisten keskimääräinen itsemurhakuolleisuus pysytteli suurin piirtein samalla tasolla kuin aikaisemminkin ja oli noin kymmenen prosenttia itsemurhien kokonaiskuolleisuudesta.

Euroopan tasolla suomalaisten korkea itsemurhakuolleisuus on ollut pitkään tunnettu ilmiö. Mäen tutkimus avaa uusia näkökulmia sen yksityiskohtaiseen sosiaaliseen analyysiin. Hänen tulostensa mukaan koulutus, sosiaaliluokka ja käytettävissä olevat tulot ovat voimakkaassa yhteydessä itsemurhakuolleisuuteen. Voimakkain näistä on sosiaaliluokka. Tarkastelujakson aikana kuolleisuusero ylempiin ja alimpaan sosiaaliryhmiin kuuluvien miesten välillä oli noin kolminkertainen. Vastaavasti naisten kohdalla sosiaaliluokkaerot olivat pieniä. Miesten kuolleisuuden välillä oli samansuuntaisia eroja myös koulutuksen ja tulotason suhteen. Korkea koulutusaste ja tulotaso olivat miesten keskuudessa vain lievässä yhteydessä itsemurhakuolleisuuteen. Miesten ja naisten alhainen ammattiin perustuva sosiaaliluokka osoittautui tutkimuksessa kaikkein tärkeimmäksi itsemurhakuolleisuuden riskitekijäksi. Koulutustasolla oli myös voimakas vaikutus itsemurhakuolleisuuteen silloin, kun mukana oli alkoholinkäyttö. Merkittävä tulos hänen tutkimuksessaan oli myös se, että itsemurhat ovat tavallisempia työttömien, erityisesti pitkäaikaistyöttömien miesten ja naisten keskuudessa. Pitkäaikaistyöttömyys nosti itsemurhariskiä ja miesten kohdalla työttömyyden ohella pienet tulot nostivat riskiä entisestään. Mäki on myös analysoinut alkoholin merkitystä itsemurhakuolleisuudessa ja osoittanut, että yhdistettynä työttömyyteen ja alhaiseen tulo- ja koulutustasoon runsas alkoholinkäyttö lisää miesten itsemurhariskiä.

Mäen johtopäätös onkin suunnata itsemurhien ehkäisytyötä nuorten, alhaisessa sosioekonomisessa asemassa olevien ja työttömien miesten pariin. Kiinnostava tulos sosioekonomisten erojen tutkimuksessa liittyy masennuksen ja itsemurhien väliseen yhteyteen. Mäen mukaan suomalaisessa aineistossa on vaikeaa osoittaa tällaisen yhteyden olemassaoloa, koska sosiaaliluokka, tulotaso, koulutus ja sukupuoli määrittävät niin voimakkaasti kuolleisuutta. Naiset ovat suurin ryhmä depressiolääkkeiden käyttäjien joukossa, mutta tekevät vain kymmenesosan itsemurhista. Kouluttamattomat ja pitkäaikaistyöttömät nuoret miehet ovat vain harvoin psykiatrisia potilaita ja heidän antidepressiolääkkeidensä käyttö on niukkaa (Reseland et al. 2006). Sen vuoksi lääkityksen yksiselitteistä suojaavaa vaikutusta on vaikeaa osoittaa.

Miten suunnata itsemurhia ehkäisevää työtä nuorten pitkäaikaistyöttömien ja niukan koulutustason omaavien nuorten miesten pariin? Kysymys on laaja ja vielä ajankohtaisempi nyt kuin kymmenen vuotta sitten. Se on syvästi yhteiskunnallinen kysymys, ja myös siksi itsemurhakuolleisuuden sosioekonomisista eroista keskusteleminen on tärkeää. Kysymystä voi tarkastella yhteiskunnallisena Göran Therbornin (2014) ajattelua seuraten. Hänen mukaan sosiaalinen

eriarvoisuus muodostaa klusterin, johon punoutuu useita, samaan suuntaan vaikuttavia tekijöitä. Heikoimmassa sosioekonomisessa asemassa olevat eivät kuole ainoastaan oman käden kautta vaan myös sairauksiin ja tartuntatauteihin (ks. Palosuo et al. 2007). Heidän elämänsä on kituliasta ja eriarvoista myös moraalisisessa mielessä. Therborn väittää (ibid., 206–209) ettei yhteiskunnan sosioekonominen jakautuminen kahtia ole hyväksi edes yhteiskunnalle. Se tulee suunnattoman kalliiksi monesta eri syystä, ja yksi niistä liittyy väkivaltaisuuden hallintaan. Syvien sosioekonomisten erojen yhteiskunta on kalleuden lisäksi riskialtis konflikteille. Therbornin mukaan yksittäisiä ilmiöitä, kuten kuolleisuuden tai sairastavuuden sosioekonomisia eroja, on välttämätöntä tarkastella laajempaa yhteiskunnallista tilannetta vasten.

Väkivalta ja itsemurha

Itsemurha on myös väkivaltainen ilmiö (ks. Krug et al. 2005), vaikka tästä käytävä tutkimuskeskustelu ja julkinen keskustelu on vaimeaa. Psykiatrinen selitysmalli irrottaa väkivallan ja sairauden toisistaan. Suomessa miesten väkivaltaisuus ja väkivaltainen kuolleisuus ovat Euroopan tilastojen kärjessä. Erityisesti suomalaisten miesten itsemurhien ja väkivaltaisuuden välisen yhteyden tarkastelu on ilmiön ymmärtämiseksi tärkeää.

Verrattuna muihin pohjoismaihin suomalaisten miesten väkivaltainen kuolleisuus on yli kaksinkertainen (Kivivuori 2001). Useimmissa maissa tunnetaan ilmiö, jonka mukaisesti korkea väkivaltakuolleisuus murhiin on käänteisessä suhteessa itsemurhakuolleisuuteen: mitä enemmän itsemurhia, sitä vähemmän murhia ja tappoja (Verkko 1951). Suomessa tilanne poikkeaa muista maista, koska meillä miesten kuolleisuus kumpaankin on yksi Euroopan korkeimmista (ks. Lehti ja Kivivuori 2005). Suhteutettuna väkivaltaisiin tekoihin sataatuhatta henkilöä kohden, Suomi on ollut Euroopan väkivaltaisim maa, jopa niin että ilmiö on ollut historiallisesti pysyvä (Savolainen et al. 2008). Kun väkivaltaisuuteen lasketaan mukaan myös parisuhdeväkivalta, suomalaiset tilastot ovat yhä synkemmät (Lehti 2011). Miehet ovat enemmistönä myös kuolemaan johtaneen väkivallan uhrien joukossa (Kivivuori ja Lehti 2006; Lehti 2009a). Miehet ja naiset poikkeavat toisistaan väkivallan tekijöinä ja uhreina samoin kuin itsemurhienkin kohdalla (Lehti 2009b). Naisten osuus kuolemaan johtaneiden väkivallantekojen tekijöinä on noin 6-7 % kaikista teoista (Official Statistics of Finland 2007).

Väkivaltaisuuden kohdalla oman erityisen ilmiönsä muodostaa perhesurmaksi nimetty laajennettu itsemurha, jossa puoliso surmaa puolisonsa, lapsensa ja lopuksi itsensä. Toinen esimerkki tapauksista, joissa tekijä surmaa muita ihmisiä ennen omaa itsemurhaansa, ovat koulusurmat, joita Suomessa on tapahtunut vuoden 2007 jälkeen. (ks. Piispa et al. 2012.)⁴ Vastasyntyneiden tai pienten lasten surmaaminen puolestaan kietoutuu naisten itsemurhiin miltei kaikissa tapauksissa, joita Suomessa on tutkittu (ks. Kauppi 2012).

Minna Nikunen (2005, 2011) on tutkinut suomalaisen lehdistön tapaa kirjoittaa perhesurmista. Hänen mielestään laajennetun itsemurhan ohella myös perhesurman nimi on ongelmallinen, koska siinä ei huomioida tapahtumaa murhana ja vaietaan myös sen sukupuolittuneesta luonteesta. Hänen mukaansa kyse on sukupuolittuneen väkivallan jatkumosta, jossa naiset ovat uhreja ja miehet tekijöitä yli 90 % tapauksista (Nikunen 2011, 82). Nikusen mukaan (ibid.,

⁴ Suomalaisissa koulusurmissa on kuollut 18 ihmistä. Samaan aikaan tapahtuneissa kotona tapahtuneissa surmissa on kuollut 135 naista (Piispa et al, 2012).

94–96) vaikeneminen kysymyksen sukupuolittuneesta luonteesta on osa samaa jatkumoa, jolla kuvataan myös sukupuolineutraalia itsemurhan ilmiötä samoin kuin naisiin kohdistuva väkivaltaa laajemminkin. Nykyisin perhesurman käsite on suomalaisessa keskustelussa sivuuttamassa laajennetun itsemurhan käsitteen. Sukupuolen ohella keskustelusta puuttuu edelleenkin kysymys sosioekonomisesta asemasta. Kun puolisonsa surmanneet ja sen jälkeen itsemurhan tehneet ovat useimmiten alimmasta sosioekonomisesta yhteiskuntaluokasta, poikkeavat puolisonsa, lapsensa ja itsensä surmanneet heistä sekä sosiaalisen taustansa että teon kontekstien suhteen (Piispa et al. 2012). Väkivaltaiset teot ovat kolme kertaa tavallisempia alimmassa tuloluokassa. Esimerkiksi vuonna 2008 vain 17 % väkivallanteon tekijöistä oli työssä (Savolainen et al. 2008, 73; Mäki 2010, 52). Kivivuoren ja Lehden (2006; 2012) tutkimuksessa tuli esiin kiinnostava huomio, jonka mukaan puolisonsa surmanneet miehet ilmoittivat keskeiseksi motiivikseen pelon puolison menettämisestä erotilanteessa. Samasta asiasta kirjoittivat myös itsemurhan tehneet miehet viesteissään (Honkasalo 2014). Palaan tähän kysymykseen myöhemmin.

Kun suomalaisten itsemurhia tarkastellaan alueellisesti, ilmiön yhteiskunnalliset piirteet tulevat esille yhä selvemmin. Itsemurhat eivät jakaudu tasaisesti sen enempää sukupuolen, asuinalueen kuin sosioekonomisen asemankaan mukaan. Itä-Suomessa ja Pohjois-Suomessa väkivaltakuolleisuus on huomattavasti korkeampi kuin Etelä-Suomessa. Samaan väkivaltaklusteriin kuuluvat myös onnettomuudet ja alkoholimyrkytykset.

Suomalaisessa kriminologiassa ja alkoholitutkimuksessa on perinteisesti Veli Verkon (1951) ajoista lähtien puhuttu protestenttisuuden käänköpuolesta ja suomalaisesta kansanluonteesta korkean itsemurhakuolleisuuden selittäjänä. Kulttuurintutkimus ei tällä alueella ole toistaiseksi ollut vilkasta, mutta vähäisenkin analyysin varassa on mahdollista kritisoida ”kansanluonnetta” hienovaraisen kulttuurisen analyysin puuttumisesta. Itsemurhien ilmiö Suomessa liittyy miesten väkivaltaisuuteen. Käsite ”kansanluonne” ei huomioi että kansa on sukupuolittunut miehiksi ja naisiksi ja että itsemurhakuolleisuus koskee suurimmaksi osaksi miehiä. Käsite ei myöskään huomioi sitä että miehet eivät muodosta väkivaltaisuuden suhteen yhtenäistä ryhmää.

Tunteet, kulttuuri ja itsemurha

Tunteiden tutkimus voisi avata tärkeitä väyliä itsemurhan ymmärtämiseen ja elävöittää teoriaa rationaalisesta päätöksentekijästä. Durkheim mainitsee tutkimuksessaan pelon, koston, kiintymyksen ja rakkauden. Tavallisimmin ja erityisesti miesten itsemurhia koskevassa tutkimuksessa kunnian ja häpeän moraaliset tunteet ovat olleet tutkimuksen kohteena (Lester 1998). Japanilaisten itsemurhien tutkimuksessa häpeä on keskeinen, koska se liittyy niin selkeästi rituaaliseen itsemurhaan, hara-kiriin tai seppukuun. Japanilaiset itsemurhat ovat kollektiivisia rituaalisia tapahtumia, jossa itsemurhan tekijällä on yleisö ja sen arvio tapahtuneesta on tärkeällä sijalla (Benedict 1946; Kaneko et al. 2009). Häpeällä on japanilaisessa julkisessa yhteydessä selkeästi toisenlainen kulttuurinen merkitys kuin esimerkiksi suomalaisessa itsemurhassa, jossa teko on yksinäinen ja yksityinen – sen ohella että siitä voidaan jättää julkisia jälkiä. Häpeä on tärkeä, jossain määrin suorastaan läpäisevä tunne suomalaisten miesten itsemurhaviesteissä (Honkasalo 2014)⁵. Valtteri Viljanen (2009) kirjoittaa häpeästä tunteena, joka rakentuu voimakkaasti itsetulkintojemme kautta.

⁵ Tutkimukseni perustui itsemurhaviesteihin, joita sekä miehet että naiset olivat jättäneet päätettyään kuolla. Viestejä oli yhteensä 468. Aineisto on peräisin Itsemurhat Suomessa 1987-tutkimushankkeesta, jonka tarkoituksena oli luoda tarkka kuva siitä, mistä suomalaisen itsemurhan, ”kansanterveysongelman”, kohdalla on kyse.

Häpeä liittyy yksityisyyden ja julkisen välisiin suhteisiin. Se, mikä koetaan yksityiseksi, on hänen mukaansa häpeän tunteen keskiössä. Haluamme pitää julkisuuteen päin kuvan itsestämme sellaisena, joka on moraalisesti kelpaava. Tällainen näkökulma jäsentää miesten kuvauksia häpeästä suomalaisten miesten itsemurhaviesteissä. Monet kirjoittivat tilanteessa, jossa he arvioivat että julkinen kuva ei enää kestä: irtisanominen, työttömyys tai vaimon lähteminen olivat tilanteita, jotka kirjoittajat kokivat itselleen häpeällisiksi ja tuhoisiksi. Oli parempi kuolla kuin kestää sääliä tai ivallisia katseita. (Honkasalo 2014.) Kiinnostavaa miesten käsityksissä ja teoissa on Viljasen tähdentämä kulttuurinen itsetulkinta. Julkinen kuva vertaantuu varsin raa'alla tavalla kulttuuriseen miehen ideaaliin: pärjääjään, joka vaikka läpi harmaan kiven säilyttää miehuuteen oletetusti kuuluvat puolet (Kortteinen 1994). Mikäli siihen ei kykene, oman käden kautta tapahtuva – usein hyvin väkivaltaisella tavalla toteutettu – kuolema on ratkaisu, joka säilyttää kasvat. Tämä kertoo siitä, miten voimakkaasti itsemurhan, tavoitteellisen teon, tekijä on sidoksissa kulttuuristen kertomusten vyyhteen (MacDonald ja Naudin 2014). Kulttuurintutkimuksen kannalta toimija ei ole ainoastaan riskitekijöiden abstrakti kohde, vaan tekijä, jota kulttuurin historiallisesti kerrostuneet käytännöt muovaavat mitä kiinteimmin.

Itsemurhaviesteissä häpeän ohella suomalaiset miehet kirjoittivat myös pelosta ja rakkaudesta, tosin näkökulmasta, jossa rakkaus oli tuhoutumassa. Ehkä siksi rakkauden ilmaukset viesteissä kääriytyivät negatiivisten tunteiden kuten koston teemoihin. Viesteistä suurin osa oli kirjoitettu naisille: avio- tai avopuolisolle ja rakastetuille. Itsemurhan teko vaikutti toimivan usein ikään kuin rakkauden määrän ekvivalenttina – juuri niin suuri oli rakkaus kuin tämä kuolemakin. Väkivalta saattoi voimistaa ilmaisia niin, että niistä tuli entistä väkevämpiä.

Tunteiden tutkimus avaa väylää kulttuurintutkimuksellisesti tärkeisiin kysymyksiin maskuliniteettien rakentumisesta. Keskeinen suuri teema suomalaisten miesten kirjeissä oli itsenäisyyden, autonomian ja riippuvuuden välinen jännite. Rakkaus ja kiintymys tekevät riippuvaiseksi toisesta, ja riippuvuus koettiin erittäin vaaralliseksi. Tässä on nähdäkseen myös näkökulma, joka liittyy omia tuloksiani Netta Mäen päätelmiin itsemurhien ehkäisytöön suuntaamisesta miesten keskuuteen. Riippuvuus vaikutti olevan – häpen rinnalla – kaikkein kipein ja ratkaisemattomin ongelma. Siinä oli syväksi koettu ristiriita: hyvä suomalainen mies oletetaan kulttuurisesti itselliseksi ja riippumattomaksi (esim. Kortteinen, *ibid.*; Siltala 1996). Rakkaus kyseenalaistaa itsellisyyttä ja ristiriidan aiheuttama kipu oli esillä useissa viesteissä. Ratkaisuksi kipuun moni näki kivun poistamisen. Kun lähdettä, rakkauden pettävää kohdetta ei voitu tai haluttu poistaa, oli syytä poistaa itse itsensä. (Honkasalo 2014.)

Suurin osa käsittelemistäni viesteistä oli keski-ikäisten miesten kirjoittamia. Käsitteet mieheydestä tulivat esille myös joidenkin nuorten miesten kirjeissä, joissa häpeä ja luuserius olivat yhtäläillä keskeisiä. Sukupolviero ei ollut näkyvissä käytetyssä viestiaineistossa.

Entä naiset? Aikaisemmassa tutkimuksessani yhdessä Terhi Utraisen kanssa (1991, 1996) olemme miettineet naisen ja kuoleman välistä suhdetta. Tutkimme naisten itsemurhaviestejä, joissa pirtyi esiin varsin toisenlainen kuva kuin myöhemmin analysoimissani miesten viesteissä.⁶ Naiset ilmaisivat itsemurhan kysymyksiä toisenlaisin tuntein. Heidän viestiensä perusteella kuolema asetui arkipäivän jatkumoon, jossa rakkauden vakuuttaminen, huolehtiminen ja anteeksipyyttäminen olivat keskeisiä niin viesteissä kuin tavallisessa elämässä. Useimmin toistuva ilmaisu “antakaa anteeksi, en jaksanut enää” on tuttu myös tavallisen arjen parissa.

⁶ Myös teoreettinen lähestymistapamme oli toinen kuin myöhemmässä tutkimuksessani. Lähestyimme naisten viestejä feministisen semioottisen keskustelun pohjalta ja tutkimme erityisesti naisen ja kuoleman välistä, kulttuurissamme hyvin jännitteistä suhdetta.

Itsemurha ja ihmisten väliset suhteet

Miten paljon suomalaisista kokemuksista ja tutkimuksesta voi yleistää itsemurhiin laajemmin? Teon väkivaltaisuus piirtyy esille monimuotoisena, eikä se ole yhteneväinen esimerkiksi viimeaikaisten antropologisten, kulttuurienvälisen tutkimustulosten kanssa (Staples ja Widger 2012; MacDonald 2010). Etnografinen tutkimus korostaa itsemurhan kontekstisidonnaista luonnetta. Antropologisen tutkimuksen mukaan kyse ei ole universaalista, kaikille samasta teosta vaan ilmiöstä, jolle voidaan antaa monenlaisia kulttuurisia selityksiä ja joka voidaan ymmärtää siten kuin ihmisten teot muutoinkin. Teko tulee ymmärrettäväksi suhteessa kulttuurisiin tekijöihin, kuten sukuun, sukulaisuuden järjestykseen ja sen sisältämiin sidoksiin ja niiden laatuun. Staples ja Widger (2012, 186) korostavat että nykykulttuurin etnografisessa tutkimuksessa on tärkeää että itsemurhan luonnetta tarkastellaan erityisenä sosiaalisena suhteena ottamatta kantaa sen patologisuuteen. Teko ei ole ainoastaan jotain mikä uhkaa tai lopettaa oman elämän vaan jotain sellaista minkä kautta ihmiset ja heidän yhteisönsä ymmärtävät omaa elämäänsä ja yhteiskuntaa ympärillään.

Etnografiset tutkimukset, joissa valotetaan ihmisten kulttuurisia käsityksiä itsemurhasta, ovat toistaiseksi vähäisiä suhteessa psykiatriseen ja väestötieteelliseen tutkimukseen. Ihmiset tekevät itsemurhaa tekona ymmärrettäväksi esimerkiksi suhteessa itsemurhan tekijän sosiaaliseen asemaan perheessä tai heitä tai heidän sukuaan kuormittavan kärsimyksen määrään yhteiskunnassa (Chua 2012). Heidän perimysjärjestelmänsä ja paikkansa yhteisössä voivat myös olla määrääviä suhteessa siihen, kuka päättää tai kenen on määrä kuolla. Useissa tutkimuksissa ihmisten ja kosmologisten voimien väinen suhde saattaa olla määräävä: ihmiset ovat alistaisia ja tietyissä olosuhteissa suojaattomia suhteessa noituuteen, henkiin tai pahoihin voimiin. Yhteistä useissa etnografisissa tutkimuksissa on se, että itsemurhat tekona samoin kuin itsemurhan tekijätkin ymmärretään suhteisina tarkkarajaisen autonomisuuden sijaan ja nähdään tekijöiden ja teon sidonnaisuus sosiaalisiin käytäntöihin ja niiden ehtoihin.

On kiinnostavaa, ettei itsemurhan kontekstisidonnaisuuden merkitystä tarvitse lähteä etsimään kaukaisista kulttuureista. Myös suomalaisten ihmisten kertomukset ja kuvaukset itsemurhan syistä ovat usein kuvauksia suhteista toisiin ihmisiin ja organisaatioihin, joiden varassa heidän toimijuutensa – vaikkapa rationaalisenä – rakentuu; ne ovat kuvauksia teon tekijän suhteisuudesta (Honkasalo 2014). Tätä taustaa eli moninaisia sosiaalisia suhteita vasten itsemurhan määrittäminen *yksilön* päätöksentekoon pohjautuvana tekona herättää vastakysymyksiä ja uusien, syventävien tutkimuksen aiheita. Jos itsemurhan ongelmaa tarkasteltaisiin suhteisuudesta käsin, käsitys ilmiöstä saisi ansaitsemansa vivahteikkaamman luonteen.

Miltei kaikissa kulttuureissa vallitseva miehinen “yliedustus” itsemurhakuolleisuudessa on edelleen jossain määrin arvoitus. Osan miesten yliedustuksesta selittää väkivalta samoin kuin sosioekonominen asema ja sosiaalinen eriarvoisuus, mutta ne eivät yhdessäkään anna tyhjentävää vastausta. Ongelmaa voisi avata tarkka etnografinen tutkimus naisista itsemurhan tekijöinä – ja kaikista heistä, jotka huolimatta rankoista elämänolosuhteista itsemurhaa suosivassa – tai siihen ambivalentisti suhtautuvassa kulttuurissa kuten Suomessa – eivät tee itsemurhaa. Kulttuurienväläinen tutkimus osoittaa selvästi sen, miten itsemurha on moninainen eikä käsitteellisestiäkään yksi ainoa.

Pohdinta

Itsemurhaan kohdistunut tutkimus on tuonut paljon tietoa, mutta ei ole pystynyt selittämään tyhjentävästi teon ongelmaa. Edelleen elämme kontingentissa tilanteessa jossa vallitsee suhteellisen vankka pysyvyys itsemurhakuolleisuudessa tietyissä väestöissä – tai kulttuureissa – mutta silti kukaan ei pysty varmuudella ennustamaan

kuka tulee tekemään itsemurhan. Itsemurhan ilmiö on moninainen; se on sidoksissa kulttuuriseen kontekstiin. Läntisiä yhteiskuntia edustavien (valkoisten) miesten itsemurhakuolleisuus on saanut osakseen niin paljon enemmän tutkimusta, ettei ole odottamatonta että kuva itsemurhasta piirtyy tästä tutkimuksesta syntyynyttä käsitystä vasten. Nykyisellään länsimaissa itsemurha on myös psykiatrisoitu ilmiö. Kiinnostavaa onkin, miten länsimaisen tutkimuksen hahmottama ilmiö on rakentunut kaksinaiseksi. Psykiatrinen yksilötasolta lähtevä määrittely tekee ilmiöstä epäpoliittisen ja liittää sen sairauksien ja häiriöiden piiriin.

Itsemurhan määrittely psykiatrian diskurssin piirissä tuo mukanaan muitakin käsitteellisiä kysymyksiä. Kun jokin asia määritellään lähtökohtaisesti patologiseksi, siitä tehdään oletus, joka vaikuttaa tutkimuksen asetelmaan ja tuloksiin. Patologiset mallit rakentavat kuvan todellisuudesta, joka ei ole "kokonainen", koska osa siitä on suljettu pois tavallisen, normaalin elämän piiristä. Syntyy epäluotettavia tutkimuksia ja oletuksia yhteiskunnasta. Patologia ei ole hedelmällinen väylä tarkastella normeja eikä normaalia. Itsemurhaan kytkeytyvä kärsimys ja inhimillisen elämän – ja toimijuuden – hauraus eivät tule ymmärrettäviksi psykiatristen mallien kautta. Tässä katsauksessa näkökulmani perustuu itsemurhan sosiaaliseen rakentumiseen kulttuurisena puhetapana, diskurssina, johon punoutuu yhteiskunnallinen valta ja hallittavuus. Tämä ei tarkoita mielenterveyden häiriöiden osuuden vähättelemistä itsemurhien taustalla. Patologiaan pohjautuvat mallit mahdollistavat myös vallan käytön, koska ne tekevät väestön kontrolloinnin mahdolliseksi. Jos sen sijaan tarkastellaan itsemurhaa sosiaalisena tekona, jota säätelevät samat seikat kuin sosiaalisia tekoja laajemminkin, myös kuva itsemurhasta monipuolistuu ja terävöityy. Tarkoitan Georges Canguilheisiin (1991) viitaten, että olettamatta kahtiajakoa normaalin ja patologisen välillä itsemurha voidaan tarkastella suhteessa inhimillisen toiminnan variaatioon. Tästä näkökulmasta myös itsemurha noudattaa samoja sosiaalisia ja kulttuurisia piirteitä kuin teot yleensä. Itsemurhan kohdalla on tärkeää ajatella myös sitä, että teot ovat suhteisia. Toisin sanoen ne tehdään ihmisten yhteiskunnissa ja olosuhteissa, missä ne muodostavat tekijöiden ja kulttuurien välisiä moninaisia, hauraita ja epävarmoja kudoksia, joiden varaan toiminta rakentuu.

Kirjoittaja:

Marja-Liisa Honkasalo on Kulttuurin ja hyvinvoinnin professori Turun yliopistossa. Hänen tutkimuksensa ovat kohdistuneet sairauden, kuoleman ja kärsimyksen ongelmiin. Hänen julkaisujaan ovat mm. *Arki satuttaa* 2004 (toim. Terhi Utraisen ja Anna Lepon kanssa); *Reikä sydämessä* 2008 ja yhdessä Miira Tuomisen kanssa toimitettu *Culture, Suicide, and the Human Condition*. Yhteystiedot: marja-liisa.honkasalo@utu.fi

Lähteet

Aho, Tellervo, Erkki Isometsä, Mikko Mattila, Pekka Jousilahti, ja Tiina Tala. "Masennus (depressio)". Käyvän hoidon potilasversiot, Duodecim. Julkaistu 1.10.2009.
<http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus;jsessionid=287728E329F13BFDDDB5499C5F0948B54?id=khp00044>.

American Psychiatric Association. "Practice Guidelines for the Assessment and Treatment of patients with Suicide Behaviors." *American Journal of Psychiatry* 160 (2003): Suppl. 1–60.

Benedict, Ruth. *Chrysanthemum and Sword*. Cleveland: Meridianum Press, 1946.

- Bille-Brahe, Unni. *Suicidal Behavior in Europe. The situation in the 1990's*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 1998. <http://www.eu-ro-ni.ch/publications/Suicidal%20Behaviour%20in%20Europe%20-%20Situation%20in%20the%201990s.pdf>
- Canguilhem, Georges. *The Normal and the Pathological*. New York: Zone Books, 1991.
- Chua, Jocelyn. "Tales of Decline: Reading Social Pathology into Individual Suicide in South India." *Culture, Medicine & Psychiatry* 36 (2013): 204–225.
- Dahlgren, Susanne. "She Kissed Death with a Smile." Teoksessa *Culture, Suicide and the Human Condition*, toimittaneet Marja-Liisa Honkasalo ja Miira Tuominen, 132–170. New York: Berghahn, 2014.
- Durkheim, Emile. *Isemurha*. Suomentanut Seppo Randell. Helsinki: Tammi, 1985 (1897).
- Hacking, Ian. *Mitä sosiaalinen konstruktionismi on?* Suomentanut Inkeri Koskinen. Tampere: Vastapaino, 2009.
- Honkasalo, Marja-Liisa. "'When we stop living, we also stop dying'. Men, Suicide, and Moral Agency." Teoksessa *Culture, Suicide and the Human Condition*, toimittaneet Marja-Liisa Honkasalo ja Miira Tuominen, 171–198. New York: Berghahn, 2014.
- Kaneko, Yoshihiro, Akiko Yamasaki, ja Kiminori Arai. "The Shinto Rand Suicide in Japan." Teoksessa *The Oxford Textbook of Suicidology*, toimittaneet Danuta Wasserman ja Camilla Wasserman, 37–47. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Kauppi, Anne. *Filicide, Intra-familial child homicides in Finland 1970–1994*. Väitöskirja. Joensuu: Publications of the University of Eastern Finland, Dissertations in Health Sciences 118, 2012.
- Kilpeläinen Tapani. *Isemurhan filosofia*. Tampere: Niin&Näin, 2012.
- Kivivuori, Janne. "Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1997." Teoksessa *Homicide in Finland. Trends and Patterns in Historical and Comparative Perspective*, toimittanut Tapio Lappi-Seppälä. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy, 2001.
- Kivivuori, Janne, ja Martti Lehti. "The Social Composition of Homicide in Finland, 1960–2000." *Acta Sociologica* 49 (2006): 67–82.
- Kivivuori, Janne, ja Martti Lehti. "Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland: Distinct or Shared With Other Homicide Types?" *Homicide Studies* 16 (2012): 60–77.
- Kortteinen, Matti. *Kunnian kenttä*. Porvoo: WSOY, 1994.
- Krug, Etienne, Linda Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi, ja Rafael Lozano, toim. *Väkivalta ja terveys maailmassa – WHO:n raportti*. Helsinki: Lääkärin sosiaalinen vastuu ry., 2005. https://www.thl.fi/documents/470564/817072/9529608993_fin.pdf/2ea074d0-a4eb-4448-ba63-3b312ea81692.
- Lansky, Michael. "Shame and the Problem of Suicide." *British Journal of Psychotherapy* 7 (1991): 230–242.
- Lehti, Martti, ja Janne Kivivuori. "Alcohol-Related Violence as an Explanation for the Difference between Homicide Rates in Finland and the Other Nordic Countries." *Nordisk Alkohol och Narkotikatidskrift* 22 (2005): 7–24.
- Lehti, Martti. "Henkirikoskatsaus 2009." *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia* 13 (2009a): 1–34. <http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/henkirikoskatsaus2009.html>.
- Lehti, Martti. "Naisiin kohdistuva henkirikollisuus 2002–2007." *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia* 11 (2009b): 1–32. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/pWyDuTsE3/11_09_naiset_henkirikosten_uhreina_2002-2007.pdf.
- Lehti, Martti. "Henkirikoskatsaus 2010." *Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia* 17 (2011): 1–49. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/RiVmd3nGR/Verkko17_Lehti_2011.pdf.
- Lester, David. "The Association of Shame and Guilt with Suicidality." *Journal of Social Psychology* 138 (1998): 535–36.
- Lidman, Satu. *Häpeä!* Porvoo: Atena, 2011.

- Lääkelaitos, ja KELA. *Suomen Lääketilasto 2008*. Helsinki: Edita Prima Oy, 2009. [http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/191109094828PN/\\$File/SLT%202008.pdf?openElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/191109094828PN/$File/SLT%202008.pdf?openElement).
- Lönnqvist, Jouko. "National suicide prevention project in Finland." *Psychiatrica Fennica* 19 (1988): 125–132.
- Lönnqvist, Jouko, Hillevi Aro, ja Mauri Marttunen, toim. *Itsemurhat Suomessa 1987 -projekti. Toteutus, aineisto ja tutkimustuloksia*. Helsinki: Stakes (Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus), Research reports, no. 25, 1993.
- Lönnqvist, Jouko. "Itsemurhat". *Terveyskirjasto (Duodecim)*, 18.7.2005. http://www.terveyskirjasto.fi/kotisivut/tk.koti?p_artikkeli=suo00029&p_haku=itsemurha%20riskitekij%C3%A4t.
- Macdonald, Charles. *Unnatural Deaths*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2010.
- Macdonald, Charles, ja Pierre Naudin. "The Construction of Suicidal Self in Phenomenological Psychology." Teoksessa *Culture, Suicide and the Human Condition*, toimittaneet Marja-Liisa Honkasalo ja Miira Tuominen, 29–45. New York: Berghahn, 2014.
- Mäki, Netta. *Not in all Walks of Life? Social Differences in Suicide Mortality*. Väitöskirja. Helsinki: University of Helsinki, Department of Social Studies, Publications 262, 2010.
- Nikunen, Minna. *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokituksen rikosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press, 2005.
- Nikunen, Minna. "Murder-suicide in the news. Doing routine and the drama." *European Journal of Cultural Studies* 14 (2011): 81–101.
- Nynäs, Peter, ja Mika Lassander, toim. *Post-Secular society*. London: Transaction books, 2012.
- Official Statistics of Finland. "Causes of death 2006." Tilastokeskuksen verkkojulkaisu. Helsinki: Statistics Finland, 2007. http://www.stat.fi/til/ksyyt/2006/index_en.html.
- Ojajärvi, Anni. *Terve sotilas! Etnografinen tutkimus varusmiesten terveystajusta sosiaalisena ilmiönä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 2015.
- Palosuo, Hannele, Seppo Koskinen, Eero Lahelma, Ritva Prättälä, Tuija Martelin, Aini Ostamo, Ilmo Keskimäki, Marita Sihto, Kirsi Talala, Elisa Hyvönen, ja Eila Linnanmäki, toim. *Terveystajusten eriarvoisuus Suomessa – Sosioekonomisten terveystajusten muutokset 1980–2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 23, 2007.
- Piispa, Minna, Helena Ewalds, ja Anneli Pouta. *Selvitys perhe- ja lapsen surmien taustoista vuosilta 2003–2012*. Helsinki: Terveystajusten ja hyvinvoinnin laitos, 2012. http://www.intermin.fi/download/51777_perhesurmat_Piispa_25_2_2014.pdf?7be768661605d188.
- Praag, Herman M. van. "The role of religion in suicide prevention." Teoksessa *The Oxford Textbook of Suicidology*, toimittaneet Danuta Wasserman ja Camilla Wasserman, 7–12. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Reseland, Svein, Isabelle Bray, ja David Gunnell. "Relationship between Antidepressant Sales and Secular Trends in Suicide Rates in the Nordic Countries." *British Journal of Psychiatry* 188 (2006): 354–358.
- Savolainen Jukka, Martti Lehti, ja Janne Kivivuori. "Historical Origins of a Cross-national Puzzle: Homicide in Finland 1750 to 2000." *Homicide Studies* 12 (2008): 67–88.
- Staples, James, ja Tom Widger. "Situating suicide as an anthropological problem: ethnographic approaches to understanding self-harm and self-inflicted death." *Culture, Medicine, and Psychiatry* 36 (2012): 183–203.
- Therborn, Gunnar. *Eriarvoisuus tappaa*. Tampere: Vastapaino, 2014.
- UN (United Nations). *Prevention of Suicide – Guidelines for the Formation and Implementation of National Strategies*. New York: United Nations, 1996.
- Upanne, Maila, Helena Arinperä, ja Jouko Lönnqvist. *Itsemurhien ehkäisy Suomessa 1992 – 1995. Tavoite ja toimintaohjelman perusteet*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, Raportteja 45/1991, 1991.
- Upanne, Maila, Jari Hakanen, ja Marie Rautava. *Voiko itsemurhan ehkäistä? Itsemurhien ehkäisyprojekti Suomessa 1991–96. Toteutus ja arviointi*. Helsinki: Stakes, Raportteja 227, 1999.
- Utriainen, Terhi, ja Marja-Liisa Honkasalo. "Nainen kuolemisensa kirjoittajana." *Psykiologia* 26 (1991): 252–261.

Utriainen, Terhi, ja Marja-Liisa Honkasalo. "Women Writing Their Death and Dying: Semiotic perspectives on women's suicide notes." *Semiotica* 109 (1996): 195–220.

Verkko, Veli. *Homicides and Suicides in Finland and their Dependence on National Character*. Copenhagen: G.E.C. Gads, Scandinavian Studies in Sociology 3, 1951.

Viljanen, Valtteri. "Häpeän filosofiasta." Teoksessa *Irti häpeälemasta*, toimittaneet Kaisla Joutsenniemi, Jyrki Korkeila, Jorma Oksanen, ja Eila Sailas, 64–72. Helsinki: Duodecim, 2009.

Wasserman, Camilla. "Suicide. Considering Religion and Culture." Teoksessa *The Oxford Textbook of Suicidology*, toimittaneet Danuta Wasserman ja Camilla Wasserman, 2–5. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Wasserman, Danuta, ja Camilla Wasserman toim. *The Oxford Textbook of Suicidology*. Oxford: Oxford University Press, 2009.

Wu, Fei. *Suicide in a Chinese village*. London: Routledge, 2009.

WHO (World Health Organization). *Preventing suicide: A global imperative*. Geneva: WHO, 2014. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/131056/1/9789241564779_eng.pdf?ua=1&ua=1.

WHO. "Suicide data." Luettu 17.6.2015. http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/suicideprevent/en/.